

УДК [343.23:340.13](438)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.97>

ОБ'ЄКТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО – КАРАНОГО ДІЯННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Шуп'яна М.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і кримінології
юридичного факультету**Львівського національного університету імені Івана Франка*

ORCID: 0000-0003-1569-6832

Шуп'яна М.Ю. Об'єкт складу кримінального – караного діяння за кримінальним законодавством Республіки Польща.

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту об'єкта складу кримінально-караного діяння за польським кримінальним законодавством. Проаналізовано питання пов'язані з класифікацією об'єкта складу кримінально - караного діяння, її практичним значенням та змістом поняття подібності кримінально - караних діянь. Автор акцентує увагу на тому, що не потрібно плутати об'єкт кримінально - караного діяння з виконавчим об'єктом. Наприклад, якщо хтось підробляє документ, видряпуючи з його тексту певні слова і вписуючи інші – то виконавчим об'єктом тут буде аркуш паперу, на якому він вчиняє свої дії. Натомість об'єктом кримінально - караного діяння, а відповідно правовим благом, яке захищається законом (і водночас благом, яке захищає ст. 270 Кримінального кодексу Республіки Польща, є достовірність документу. Також у статті звернено увагу на те, що у деяких статтях особливої частини КК при описі кримінально - караного діяння вказується також і об'єкт захисту, наприклад, у ст. 189 Кримінального кодексу Республіки Польща серед ознак вказано свободу як правове благо, що захищається цією нормою. Проте, найчастіше об'єкт кримінально - караного діяння не належить до його передбачених законом ознак. У статті автор також наголошує, що об'єкт кримінально - караного діяння має також суттєве значення при визначенні подібності кримінально - караних діянь, зокрема, для застосування норм про рецидив. Відповідно до § 2 ст. 115 Кримінального кодексу Республіки Польща, подібними кримінально - караними діяннями є кримінально - каране діяння, які належать до одного виду. Оскільки загально прийнято трактувати як кримінально - каране діяння, які належать до одного виду, кримінально - караних діянь спрямовані проти одного і того ж чи наближеного правого блага. Встановлення факту подібності кримінально - караних діянь відбувається, зокрема, за критерієм об'єкта кримінально - караного діяння. Наприклад, подібними є кримінально – карані діяння шахрайство (ст. 286 КК) і скупка краденого

(ст. 291 КК), оскільки обидва спрямовані проти майна.

Ключові слова: кримінально – каране діяння, виконавчий об'єкт, індивідуальний об'єкт, видовий об'єкт, загальний об'єкт.

Shupyana M.Y. The object of the composition of the criminal - punishable act under the criminal legislation of the Republic of Poland.

The article is devoted to highlighting the essence and content of the object of the criminal offense under Polish criminal law. Issues related to the classification of the object of the composition of a criminally punishable act, its practical significance and the content of the concept of similarity of criminally punishable acts are analyzed. The author focuses on the fact that it is not necessary to confuse the object of a criminally punishable act with an executive object. For example, if someone falsifies a document by scratching out certain words from its text and writing others, then the executive object here will be a sheet of paper on which he performs his actions. Instead, the object of a criminally punishable act, and, accordingly, the legal good protected by the law (and at the same time the good protected by Article 270 of the Criminal Code of the Republic of Poland) is the authenticity of the document. The article also draws attention to the fact that in some articles of a special part of the Criminal Code, when describing a criminally punishable act, the object of protection is also indicated, for example, in Art. 189 of the Criminal Code of the Republic of Poland lists freedom as a legal good among the signs, which is protected by this norm. However, most often the object of a criminally punishable act does not belong to its legally prescribed features. In the article, the author also emphasizes that the object of a criminally punishable act is also of significant importance in determining the similarity of criminally punishable acts, in particular, for the application of norms on recidivism. According to § 2 of Art. 115 of the Criminal Code, similar criminally punishable acts are criminally punishable acts that belong to the same type.

Key words: criminal - punishable act, executive object, individual object, specific object, general object.

Постановка проблеми. Невід'ємним фактором у практичному застосуванні норм кримінального права є правильність кваліфікації того чи іншого кримінально – караного діяння. З огляду на це у теорії кримінального права виник своєрідний апарат – склад кримінально – караного діяння, на основі якого побудовано конструкцію норм Особливої частини Кримінального Кодексу України. За допомогою складу кримінально – караного діяння стають можливими віднесення окремих діянь за відповідними ознаками до окремих видів кримінально – караних діянь, структуризація видів, кваліфікація діянь та вирішення інших практичних питань. У науковій літературі склад кримінально караного діяння визначають як сукупність установлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне. Об'єкт складу кримінально – караного діяння є надзвичайно важливим, хоч і юридично рівнозначним обов'язковим елементом складу будь-якого кримінально протиправного та суспільно небезпечного діяння. Інтереси, що охороняються, можуть мати реальний характер – життя, здоров'я, недоторканність володіння – або ідеальний – честь, релігійні почуття, гідність тощо. Ці інтереси можуть належати окремій особі, фізичній чи юридичній, чи окремим спільнотам, існуючим у державі, або всій сукупності суспільних факторів, всьому суспільству, або, нарешті, державі як юридично організованому цілому. Правоохорона може стосуватись як самого інтересу, захищаючи його безпосередньо від руйнування, знищення чи зміни, або охорона може бути спрямована на юридичне відношення особи до такого блага – охорона можливості та свободи володіти, розпоряджатися чи користуватися таким благом чи інтересом[1]. Теоретичний аспект об'єкту складу кримінально – караного діяння детально розроблено в юридичній науці, проте до цього часу точиться багато дискусій щодо його визначення. Вищенаведене, а також процеси євроінтеграції, свідчать про актуальність даного питання у руслі дослідження європейського досвіду, що є важливим аспектом якнайкращого вирішення даного питання у нашому законодавстві.

Стан дослідження. Теоретичним і практичним проблемами пов'язаними із питанням об'єкта складу кримінально – караного діяння приділялась увага у роботах відомих зарубіжних вчених в галузі кримінального права, зокрема, А. Золь, А. Марек, Р. Дембський, В. Врубель, М. Мозгава, Ю.Вашинський, С. Стричаж та ін., які проаналізували та розвинули існуючі наукові уявлення з

цього питання. Однак, не зважаючи на вказане, необхідно зазначити, що у сучасній юридичній літературі з кримінального права, мають місце поки що початкові спроби дослідження питання пов'язаного із порівняльно – правовим досвідом у питанні об'єкта складу кримінально – караного діяння. Саме тому, **метою статті** є детальний аналіз чинного законодавства і юридичної літератури, а також подальша розробка питання пов'язаного із сутністю та змістом об'єкта складу кримінально – караного діяння в Республіці Польща.

Результати дослідження. Кримінально – каране діяння, як суспільно шкідливе діяння, спрямований проти важливих для суспільства правових благ, таких як: життя, власність, безпека, свобода і т. д. Необхідно зазначити, що ці блага становлять об'єкт кримінально – караного діяння. Кримінально – каране діяння становить посягання на них, тому, дивлячись з боку кримінально – караного діяння, це називається об'єктом кримінально – караного діяння, а дивлячись з боку кримінального права, називаємо їх об'єктом захисту.

Не потрібно плутати об'єкт кримінально – караного діяння з виконавчим об'єктом. Наприклад, якщо хтось підробляє документ, видряпуючи з його тексту певні слова і вписуючи інші – то виконавчим об'єктом тут буде аркуш паперу, на якому він вчиняє свої дії. Натомість об'єктом кримінально – караного діяння, а відповідно правовим благом, яке захищається законом (і водночас благом, яке захищає ст. 270 Кримінального кодексу Республіки Польща (далі - КК)), є достовірність документу.

У деяких статтях особливої частини КК при описі кримінально – караного діяння вказується також і об'єкт захисту, наприклад, у ст. 189 КК серед ознак вказано свободу як правове благо, що захищається цією нормою. Проте, найчастіше об'єкт кримінально – караного діяння не належить до його передбачених законом ознак. Ми можемо з'ясувати, що є правовим благом, яке захищається даною кримінальною нормою, на підставі назви розділу чи відтворюючи мотиви законодавця [2, s. 127].

Поділ кримінально – караних діянь з огляду на об'єкт захисту

Застосовуючи критерій об'єкту захисту, ми можемо поділити кримінально – карані діяння на три групи:

- 1) кримінально – карані діяння, що полягають у порушенні правового блага;
 - 2) кримінально – карані діяння, що полягають у створенні конкретної загрози для правового блага;
 - 3) кримінально – карані діяння, що пов'язані з абстрактною загрозою для правового блага;
- До першої групи належать кримінально – ка-

рані діяння, ознакою яких є шкода для певного правового блага, наприклад, вбивство, позбавлення свободи, зґвалтування, шахрайство, порушення тілесної недоторканості.

До другої групи належать кримінально - карані діяння, ознакою яких є наслідок у формі стану конкретної небезпеки для правового блага, наприклад, спричинення загрози пожежі (§ 1 ст. 167 КК), участь у небезпечній бійці чи побиттю (§ 1 ст. 158 КК). При конструюванні таких видів кримінально - караних діянь ознаку сформульовано так - щоб загроза була «прямою».

Кримінально - карані діяння третьої групи, з абстрактною загрозою для правового блага, характеризуються тим, що до їх ознак не належить ні шкода, ні конкретна загроза для правового блага. Проте, вони полягають у поведінці, яка вважається небезпечною для певного правового блага, однак ця загроза не належить до ознак, а є лише певним принципом, яким керується законодавець при створенні норми, тож ця загроза не вимагає доведення у кримінальному процесі.

До цієї групи належить, наприклад, використання зброї чи іншого небезпечного предмета учасником бійки чи побиття (ст. 159 КК) і статеві зносини з малолітньою особою, якій не виповнилося 15 років (ст. 200 КК). У першому з цих прикладів об'єктом захисту є життя і здоров'я людини, у другому – належний розвиток дитини. Вчинення кримінально - караного діяння передбаченого ст. 159 КК не мусить, однак, викликати шкоду чи конкретну загрозу для життя і здоров'я. Кримінально - каране діяння передбачений ст. 200 КК, може і не спричинити негативних наслідків у психіці дитини чи навіть прямої загрози таких наслідків. Попри це, особа, що скоїла кримінально - каране діяння передбачені ст. 159 чи 200 КК не може виправдовуватися відсутністю шкоди чи загрози для об'єкта захисту, оскільки караність цих дій ґрунтується на абстрактній загрозі, що не належить до ознак цих кримінально - караних діянь. Законодавець опирається тут на принцип, у відповідності з яким дії такого характеру наскільки часто викликають негативні наслідки, що не є доцільною вимога доведення наявності цих наслідків у кожному конкретному випадку [3, s. 346-347]. Створення видів кримінально - караних діянь з абстрактною загрозою обґрунтоване також урахування труднощів доведення, які б виникали при їх трактуванні іншим чином. Наприклад, якщо б законодавець сформулював кримінально - каране діяння передбачений ст. 200 КК, як кримінально - каране діяння з матеріальним складом, до ознак якого належить шкода для правового блага, необхідно було б доводити цю шкоду (негативний вплив на розвиток дитини) у кожній конкретній справі, що могло б бути можливим лише за роки або й взагалі неможливим з огляду на складність вста-

новлення причинового зв'язку у таких справах [4, s. 145].

Тут виникає питання, яким є відношення наведеного вище поділу кримінально - караних діянь до поділу на матеріальні і формальні кримінально - карані діяння. Можна сказати, що види кримінально - карані діяння, перелічені у п. 1 і 2, є, як правило, кримінально - караними діяннями з матеріальним складом, а кримінально - каране діяння абстрактної загрози (група 3) є, як правило, кримінально - караними діяннями з формальним складом. Проте, так буває не завжди, оскільки як серед кримінально - караних діянь абстрактної загрози можуть бути кримінально - карані діяння з матеріальним складом, якщо наслідок, що належить до ознак цього кримінально - караного діяння, має інший характер, ніж шкода чи загроза для об'єкта захисту.

Приклад: Кримінально - каране діяння передбачений § 4 ст. 263 КК є кримінально - караним діянням з матеріальним складом, оскільки до його ознак належить наслідок у вигляді втрати вогнепальної зброї особою, яка законно нею володіла. Водночас це кримінально - каране діяння абстрактного створення загрози, оскільки його скоєння не мусить бути пов'язане зі шкодою для правового блага у вигляді порушення громадського порядку.

Поняття об'єкта кримінально - караного діяння як захищеного правом блага (тобто правового блага) відіграє велику роль при визначенні ступеня суспільної шкідливості діяння (§ 2 ст. 115 КК) [5, s. 237].

Індивідуальний, видовий і загальний об'єкт кримінально - караного діяння

Правове благо, що становить об'єкт кримінально - караного діяння чи також, підходячи до цього з іншого боку, благо, яке зазнало посягання внаслідок скоєння кримінально - караного діяння - ми називаємо індивідуальним об'єктом кримінально - караного діяння. Однак, також виділяється поняття видового (групового) і загального об'єкта кримінально - караного діяння. Видовий об'єкт - це правове благо, яке захищається не однією нормою, а цілою групою кримінальних норм, що як правило розміщені в одному розділі Кримінального кодексу. Наприклад, видовим об'єктом для кримінально - караного діяння передбачених у Розділі XXX Кодексу є правосуддя, тоді як для конкретних видів кримінально - караних діянь у цьому розділі ми можемо визначити їх індивідуальні об'єкти, котрі прописано менш абстрактно. У випадку кримінально - караного діяння передбаченого ст. 239 КК (пособництво) це буде належний хід кримінального провадження, а у випадку вчинення кримінально - караного діяння передбаченого ст. 238 КК (неправдиве повідомлення про кримінально - каране діяння) йдеться про захист

органів правопорядку від здійснення непотрібних дій і т. д. [6, s. 167].

Про загальний об'єкт кримінально - караного діяння (посягання) говорять, як про блага, захист яких є завданням усього кримінального права. Зокрема, у соціалістичній науці кримінального права цій проблемі присвячено багато уваги, цю проблематику політизовано, вказано, що цим загальним об'єктом захисту є усі суспільні відносини, у підтримці яких зацікавлений пануючий клас, оскільки кримінальне право має класовий характер. Насправді ж складно назвати таке загальне правове благо, яке захищається кримінальним правом. Максимум можна говорити про певний набір правових благ, що становлять індивідуальні і видові об'єкти кримінально - караного діянь [7, s.2 01].

Значення об'єкта кримінально - караного діяння при інтерпретації норми

Значення поняття об'єкта кримінально - караного діяння пов'язане не лише з його нормальною функцією, як однієї з ознак кримінально - караного діяння, яка має бути доведена у кримінальному процесі, щоб інкримінувати комусь скоєння цього кримінально - караного діяння. Визначення правового блага, яке становить об'єкт кримінально - караного діяння передбаченого відповідною кримінально - правовою нормою, дозволяє передусім зрозуміти зміст цієї норми. У літературі і судовій практиці підкреслюється значення об'єкту кримінально - караного діяння для інтерпретації кримінальних норм. Без сумніву, використання цього поняття може бути корисним у випадку наявності інтерпретаційних сумнівів. Необхідно однак застерегти, що аргументи, які стосуються об'єкта кримінально - караного діяння, а відповідно опосередковано - суті норми, - не можуть вести до інтерпретації, яка розширює норму, суперечачи її мовному значенню. Ці аргументи можуть лише схилити шальку терезів на користь однієї з мовно допустимих версій інтерпретації. Більше значення можуть мати аргументи, що стосуються об'єкта кримінально - караного діяння, для інтерпретації, яка звужує норму [8, s. 210]. Це відбувається тоді, коли ми визнаємо якусь дію такою, що не відповідає ознакам кримінально караного діяння, оскільки вона не несе жодного негативного значення для правового блага, яке становить об'єкт кримінально - караного діяння.

Приклад: Х укладає повторний шлюб з пані У, з якою він уже 5 років живе у шлюбі, оскільки під час оформлення шлюбу 5 років тому вони були незможні і шлюбна церемонія мусила обмежуватися лише адміністративною процедурою у органах РАЦСу, натомість тепер вони мають кошти на оформлення шлюбу з повноцінним банкетом й організацією багатого прийому.

Їх діяння відповідає ознакам бігамії за ст. 206 КК, оскільки вони «вступають у шлюб попри те, що вже перебувають у шлюбі». Попри це, тут немає жодного порушення об'єкта, що захищається ст. 206 КК, яким є принцип моногамії, який з різних причин вважається благом, що потребує захисту [9, s. 178].

Приклад: У злісно ухиляється від сплати аліментів на дитину, попри зобов'язання, що випливають з вироку, що підтверджує його батьківство, який набув законної сили. У ході провадження щодо кримінально - караного діяння за ст. 209 КК відбувається скасування вироку, що підтверджує його батьківство, який набув законної сили, а потім у наступному процесі встановлюється, що батьком дитини є Л. Якщо прийняти (як це зробив Верховний Суд), що об'єктом захисту кримінальної норми про несплату аліментів є не повага до вироку сімейного суду про встановлення батьківства, а благо дитини правопорушника, то визначеного таким чином блага У не порушив [10, s. 234].

Ці приклади ілюструють роль поняття об'єкта кримінально - караного діяння в інтерпретації кримінальної норми таким чином, щоб ця інтерпретація не була відірвана від суті норми.

Подібність кримінально - караного діянь

Об'єкт кримінально - караного діяння має також суттєве значення при визначенні подібності кримінально - караного діянь, зокрема, для застосування норм про рецидив. Відповідно до § 2 ст. 115 КК, подібними кримінально - караного діяннями є кримінально - караного діяння, які належать до одного виду. Оскільки загально прийнято трактувати як кримінально - караного діяння, які належать до одного виду, кримінально - караного діянь спрямовані проти одного і того ж чи наближеного правового блага. Встановлення факту подібності кримінально - караного діянь відбувається, зокрема, за критерієм об'єкта кримінально - караного діяння. Наприклад, подібними є кримінально - караного діяння шахрайство (ст. 286 КК) і скупка краденого (ст. 291 КК), оскільки обидва спрямовані проти майна [6, s. 368].

Висновки. Отже, кримінально - караного діяння, як суспільно шкідливе діяння, спрямований проти важливих для суспільства правових благ, таких як: життя, власність, безпека, свобода і т. д. Необхідно зазначити, що ці блага становлять об'єкт кримінально - караного діяння. Кримінально - караного діяння становить посягання на них, тому, дивлячись з боку кримінально - караного діяння, це називається об'єктом кримінально - караного діяння, а дивлячись з боку кримінального права, називаємо їх об'єктом захисту. Водночас потрібно наголосити, що не потрібно плутати об'єкт кримінально - караного діяння з виконавчим об'єктом. Наприклад, якщо хтось підробляє документ, видряпуючи з його тексту

певні слова і вписуючи інші – то виконавчим об'єктом тут буде аркуш паперу, на якому він вчиняє свої дії. Натомість об'єктом кримінально - караного діяння, а відповідно правовим благом, яке захищається законом (і водночас благом, яке захищає ст. 270 КК), є достовірність документу. Правове благо, що становить об'єкт кримінально - караного діяння чи також, підходячи до цього з іншого боку, благо, яке зазнало посягання внаслідок скоєння кримінально - караного діяння - ми називаємо індивідуальним об'єктом кримінально - караного діяння. Однак, також виділяється поняття видового (групового) і загального об'єкта кримінально - караного діяння. Видовий об'єкт – це правове благо, яке захищається не однією нормою, а цілою групою кримінальних норм, що як правило розміщені в одному розділі Кримінального кодексу. Також необхідно підкреслити, що об'єкт кримінально - караного діяння має також суттєве значення при визначенні подібності кримінально - караних діянь, зокрема, для застосування норм про рецидив. Відповідно до § 2 ст. 115 КК, подібними кримінально - караними діяннями є кримінально - каране діяння, які належать до одного виду. Оскільки загально прийнято трактувати як кримінально - каране діяння, які належать до одного виду, кримінально - караних діянь спрямовані проти одного і того ж чи наближеного правового блага. Встановлення факту подібності кримінально - караних діянь відбувається, зокрема, за критерієм об'єкта кримінально - караного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка І.О. Об'єкт злочину як кримінально – правова категорія. URL: <https://core.ac.uk/reader/187223750> (дата звернення 10. 01. 2024 р.)
2. Gardocki Lech. Prawo Karne. Wydanie 20 zmienione, Warszawa. 2017. 400 s.
3. T. Kaczmarek, Dobro prawne i społeczna szkodliwość czynu, [w:] R. Dębski (red.), System Pr. Kar., t. 3. Warszawa. 2013. 1100 s.
4. Kodeks karny. Komentarz. Wydanie 8. redactor Marek Mozgawa. Warszawa. 2017. 1049 s.
5. Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa. Wydanie 2, redactor Teresa Dukiet-Nagórska. Warszawa. 2010. 464 s.
6. Tarapata Szymon. Dobro prawne w strukturze przestępstwa. Analiza teoretyczna i dogmatyczna, Warszawa. 2016. 640 s.
7. Zoll A., Włodzimierz W. Polskie prawo karne. Część ogólna Wróbel, Kraków. 2013. 608 s.
8. System Prawa Karnego. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności. Tom 3. redactor Ryszard Dębski. Warszawa. 2017. 1220 s.
9. Lachowski Jerzy, Marek Andrzej. Prawo karne. Zarys problematyki, Warszawa. 2016. 280 s.
10. Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna. Wydanie 7. redactor Marek Bojarski, Warszawa. 2017. 812 s.